

ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİNİN TÜRK KÜLTÜR TARİHİ AÇISINDAN HALI VE KİLİM MOTİFLERİNİN DİLİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ -PAZIRIK HALISI ÖRNEĞİ-*

Mehmet Ali ÇAKMAK

Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, mcakmak@gazi.edu.tr

ORCID Numarası: 0000-0002-1856-4483

Tuğba ÖZDEMİR

Yüksek Lisans Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, tugbao4406@gmail.com

ORCID Numarası: 0000-0002-1856-4483

ÖZ

Geçmiş kültürlerde insanlar sembolik anlatımı yazı diline göre daha sık kullanmışlardır. Kilim ve halı sanatı diğer el sanatı dallarında olduğu gibi tarihe tanıklık etmiş ve Türk kültür tarihimizin belgesi olarak günümüze kadar gelmiştir. Bu çalışmanın amacı “El sanatlarımıza sahip çıkmak, geçmişe sahip çıkmak, geleceğe ışık tutmaktır” sözüne katkı sağlamak amacıyla ortaokul öğrencilerinin Türk kültür tarihi açısından halı ve kilim motiflerinin dili hakkındaki görüşlerini incelemektir. Tarihimizi Bozkır kültüründen günümüze getiren sanat değerlerini böyle çalışmalarla geleceğe taşımak gerekmektedir. Ortaokul öğrencilerinin sahip oldukları kültürel görüşlerini incelemenin alan yazınına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden görüşme kullanılmıştır. Çalışma grubunu; amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir örneklem oluşturmuştur. Bu kapsamda çalışma grubuna; 65 yedinci ve 32 sekizinci sınıftan olmak üzere 97 öğrenci katılmıştır. Veri toplama aracında “halı ve kilim”, “Pazırık halısı” ve bunların motiflerine yönelik hazırlanmış 4 açık uçlu soru kullanılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Araştırmanın sonucunda, öğrencilerin genel olarak halı ve kilimle ilgili Türk kültürünü yansıtan, el sanatı, ev eşyası ve insan yaşantısı ürünü gibi benzer özellikleri benimsedikleri görülmektedir. Pazırık halısı hakkında pek b*lgilerinin olmadığı görülmektedir. Örnek halı ve kilim motiflerini genelde doğru yorumladıkları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Türk kültür tarihi, halı –kilim motifleri, Pazırık Halısı, ortaokul öğrencileri

* Bu çalışma Prof. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK danışmanlığında Tuğba ÖZDEMİR tarafından hazırlanmış ve 5-8 Ekim 2017 tarihinde Uluslararası Eğitim ve Değerler Sempozyumu’nda (ISOEVA) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

MIDDLE SCHOOL STUDENTS HISTORY OF TURKISH CULTURE IN TERMS OF CARPET AND RUG MOTIFS LANGUAGE ABOUT VIEWS- PAZIRIK CARPET EXAMPLE-

ABSTRACT

In past cultures, people used symbolic expression more often than written language. As in other hand crafts, the art of rugs and carpets have witnessed to history and have been up to date as a document of Turkish cultural history. The purpose of this study is to contribute to "To protect our crafts, to keep up with the past is to keep light on the future". It examines the opinions of secondary school students about the language of the carpet and rug motifs in terms of Turkish cultural history. We have to carry on the artistic values that brought our daily history from the culture of Bozkır with such works. It is thought that secondary school students will contribute to the field study of their cultural views. In interviews were used in the research from qualitative research methods. The study group created easily accessible samples from purposeful sampling methods. 97 students, (65 seventh and 32 eighth graders) participated in the study group. The data collection tool used 4 open ended questions for "carpet and rug", "Pazırık Carpet" and their motifs. The obtained data were analyzed by content analysis method. As a result of the research, it is seen that the students generally have similar characteristics, reflecting the Turkish culture about carpets and kilims, such as hand crafts, home furnishings and human experience products. It seems that there is not much information about the Pazırık carpet. It has been understood that carpet and rug motifs are generally interpreted correctly.

Keywords: Turkish cultural history, carpet- rug motifs, Pazırık Carpet, secondary school

GİRİŞ

Yıllardır okumamış, okutulmamış kadınların yazıdan yoksun kalınca düşüncelerini kendine özgü şekillerle, renklerle dile getirmeye çalışmış; bu şekilleri renkli halısına, kilimine, yağlığına, çorabına işlemiştir. Kilimlerimiz ve halılarımız toplumsal bir değerdir. Daha da önemlisi, milli birliğin oluşmasında; kültürümüzün ve kültürel değerlerimizin korunmasında, yaşatılmasında ve özellikle de anlaşılmasında bir mesele olarak görülmelidir (Sağ, 2009).

Türklerde Halı ve Kilimin Tarihçesi

Kaşgarlı Mahmut eserinde, 11. yüzyıl Türklerinin halıyı, “tülüg yazım” (tüylü yaygı) olarak ifade ettiklerini yazmıştır. Türkler bu dönemlerde kendi dillerindeki “tülüg yazım” kelimesini bırakarak “halı” kelimesini benimseyip kullanmaya başlamışlardır. Bu ise halının orijinal adıyla Türklerden değil de İranlılardan, Ermenilerden v.b kavimlerden kaynaklandığı spekülasyonlarının yapılmasına sebep olmuştur (Genç, 1998: 134).

Düğümlü halı Orta Asya'da, Türklerin yaşadığı bölgelerde ortaya çıkmış ve buradan da tüm dünyaya yayılmıştır. Türklerin aynı çağlarda, halı dışında düz dokuma yaygı (kilim, cicim, zili, sumak) ve keçe sanatı hakkında da bilgilerinin bulunduğu, ev ve çadırlarını halı, düz dokuma yaygı ve keçe ile süsledikleri ele geçen buluntulardan öğrenilmektedir. Halı, Türklerde ilk çağlardan beri yer sergisi, duvar örtüsü olarak kullanılmasının yanı sıra aynı zamanda hükümdarın başa geçmesi gibi resmi törenlerde de tören malzemesi olarak kullanılmıştır (Deniz, 2005: 79).

Türkler diğer sanat dallarında olduğu gibi Orta Asya'dan getirdikleri halı ve kilim dokumacılığını Anadolu'da da sürdürmüşler, çevrelerinden etkilenerek desenlerini zenginleştirmişlerdir. Her yörenin kendine ait renk, desen ve kompozisyon özellikleri bulunan dokumalar o yörenin yaşam biçimini, değerlerini ve anlayışını yansıtmaktadır (Ergen, 2010).

Hayvan yetiştiren atlı göçebelerin, göç ederken, yük taşıyan hayvanlarca taşınabilecek, kolay nakledilebilen çadırlara ve çadır eşyalarına ihtiyaçları vardı. Çadırların tanziminde en önemli rolü halılar oynuyordu... Uhlemann'a göre halıcılığın asıl vatanının tam kuru istep bölgeleri olduğunu, iklimik hususiyetler de ortaya koyar... İstep kuşağının en karakteristik kavimleri Türk kavimleri olduğu için, halı yapımı ve yayımı bakımından oynadıkları rolün en büyüklerinden olduğu yolundaki düşünceler de tabidir. Bu pek çok mütehasısın üzerinde birleştiği bir fikirdir (Rasanyı, 1971). Atla beraber koyun bozkırın vazgeçilmez hayvanlarıdır. At, Türklerle hayatı kolaylaştırırken koyun yapağısıyla giyinme ve barınak eşyalarının birçoğunun yapımına imkan vermiştir. Türkler koyunların yününden keçeler yapmışlar ve koçbaşlarını da keçelerine, kilimlerine –halılarına vb. damga olarak işlemişlerdir (Aksoy, 2001: 66).

Halı ve Kilimde Kullanılan Sembolik Motif Örnekleri

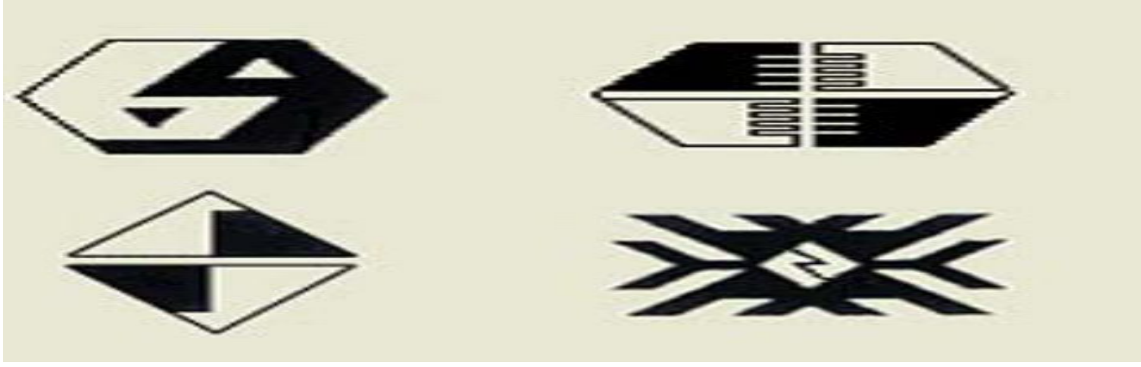
1. Akrep: Gerek Anadolu, gerekse Orta Asya Türk kültüründe yer ve toprakla birlikte ele alınmış, dolayısıyla yeraltı güçlerinin ya da kötülüğün sembolü olmuştur. Anadolu'da özellikle sıcak yörelerde ve yaylalarda akrep zehirli ve öldürücü gücüyle korkulan bir hayvandır. Bu yönüyle akrep motifleri ölüm, hastalık, acı, keder gibi anlamlara işaret etmektedir (Ergen, 2010).

Motif 1. Akrep

Ayrıca akrep motifi Anadolu'da korunma amacıyla kullanılan motiflerdendir. Aynı anda dört mevsimin yaşandığı Anadolu'da akrebe dağlık, kuraklık, rutubetli hemen her yerde rastlanılabilir. Bu yüzden Anadolu insanı bu hayvana karşı korunma ihtiyacı hissetmiştir. Kilimler dokunma tekniği açısından akrebin üzerinde zorlukla yürüdüğü bir yüzeydir. Türkmen Çadırı ve Kara Çadırların zemininde bu kilim ve keçeler kullanılır (Erbek, 2002:134).

2. Aşk-Birleşim: Bu motif Uzakdoğu felsefesinin bir anlamda da Çin'de ortaya çıkan Taoizm ve Konfüçyüsçülük akımının sembolü olmuştur. Bu yönüyle motif; acı-sevinç, gece-gündüz, kadın-erkek gibi zıtlıkların yaşamda birliğine ve her şeyin karşılığının bulunduğu, doğada tek ve karşılığı olmayan hiçbir şeyin olmadığına dikkat çekmektedir. Birbirini tamamlayan iki zıt renk parçadan aşk ve birleşim motiflerinin siyah parçasında bir miktar beyaz, beyaz parçasında da bir miktar siyah renk bulunur. Bu durumda Anadolu insanının hatasız hiçbir şey olamayacağına dair inancını simgeler (Erbek, 2002: 84) Denge kanunu da denir buna; her iyiliğin içinde bir kötülük, her kötülüğün içinde de bir iyilik vardır.

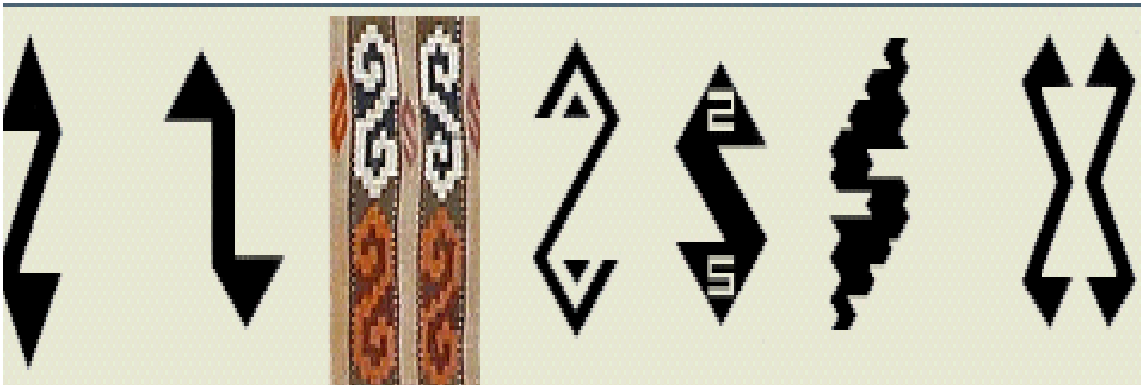
Motif 2. Aşk Birleşim

3.Bereket: Doğum ve çoğalma kategorisine giren bereket motifi; yaşamın temeli olan kadın erkek ilişkisi ile doğanın yeniden canlanmasıyla ilişkilendirilir (Erbek, 2002: 54). Genellikle koçboynuzu ve elibelinde motifleriyle birlikte kullanılmaktadır.

Motif 3. Bereket

4.Çengel: Bu motif koruma motifi kategorilerinde yer alır ve farklı anlamları ifade eder. Kötü gözün etkisini kırmak amacıyla nazarlık anlamında ve kadın-erkek, deniz-dalga, dağ-vadi gibi zıt odakları birleştiren hareketleri sembolize eder. Evlilik ve bereket anlamlarıyla da sembolize edilir (Erbek, 2002:138). Günümüzde de çengel iğneler iki şeyi bir araya getirmek, birleştirmek için kullanılır. Motiflerin günlük hayatla ilişkili olduğu görülmektedir.

Motif 4. Çengel

5.Elbelinde: Elbelinde motifinin kökeni oldukça eskidir. Tarih öncesi dönemlerden günümüze dek kadının doğurganlık ve üretiminin getirdiği ayrıcalık, bir anlamda onun temel karakterini belirlemiş ve kadına gizli de olsa büyük bir üstünlük sağlamıştır. Özellikle doğurganlığın, tarımsal düzene geçilmesiyle bereket kavramıyla özdeşleştiği, toprak ana deyimiyle de anlatılmak istenmiştir (Ergen, 2010). Dişiliğin simgesi olmasının yanında uğur, bereket ve mutluluğun da simgesidir. Bugünkü dokumalarda kullanılan ana tanrıça kültürünün devamı niteliğindeki bu motif ana tanrıçayla ilgili inancın günümüze kadar geldiğini göstermektedir (Erbek, 2002: 12-14).

Motif 5. Elbelinde

6.El-Parmak-Tarak: El ve parmak motifleri tarih öncesi dönemlerden günümüze dek insanın en önemli varlık göstergesi ve bir anlamda da imzası olmuş, resim ve yazıdan önce bir damga niteliğinde kullanılmıştır. Hristiyanlıkta Meryem Ana'nın eli, Müslümanlıkta Hacca Ana'nın eli İslamiyet'le birlikte uğur, iyileştirici özellik ve kutsallık anlamlarına bürünmüştür (Ergen, 2010).

Motif 6. El-Parmak-Tarak

7.Göz: Özellikle Anadolu gelenek, görenek ve inanışlarında göz motifi nazara karşı koruyucu amaçlara yönelmiştir (Ergen, 2010). Geometrik şekillerin içine dokunmuştur. En sık rastlanan göz motifi dörde bölünmüş eşkenar dörtgen şeklindedir ve yöreden yöreye değişik şekillerde dokunmaktadır. Ayrıca göz motifi koçboynuzu, bereket ve elbelinde motiflerinin etrafında ya da içlerinde dokunmaktadır (Erbek, 2002:128)

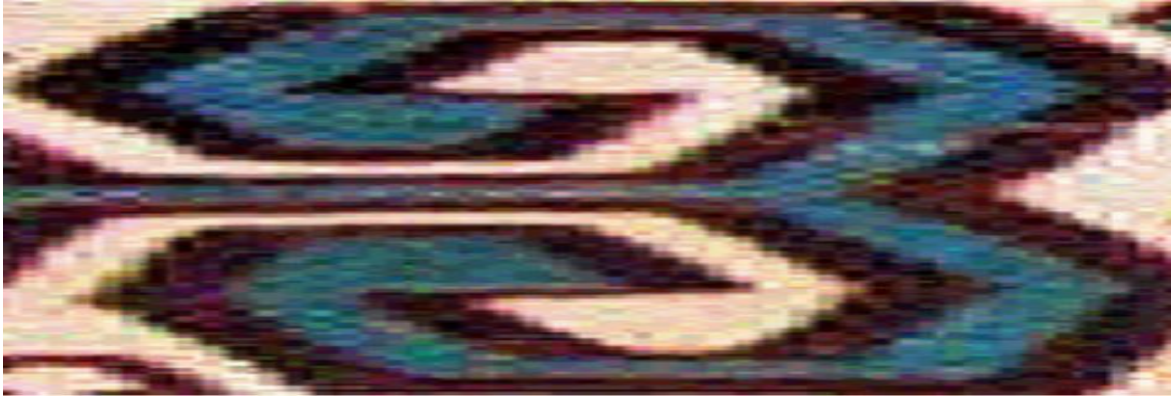
Motif 7. Göz

8.Hayat Ağacı: Tarihsel anlamda üretime geçildiğinde hayat toprak üzerine kurulmuştur. Üretimin simgesi olan ağaç ve bitkiler hemen her dönemde bereketin sembolünü oluşturur. Ayrıca hayat ağacı Orta Asya Türk inanışlarında da en temel öğelerden biridir (Ergen, 2010). Birçok yörenin dokumasında hayat ağacının üstünde görülen kuşlar, zamanı gelince uçacak olan can kuşlarıdır. Can ise ruh ile eşanlamlıdır. Özellikle selvi ağacı ölümsüzlüğü simgeler (Erbek, 2002:166).

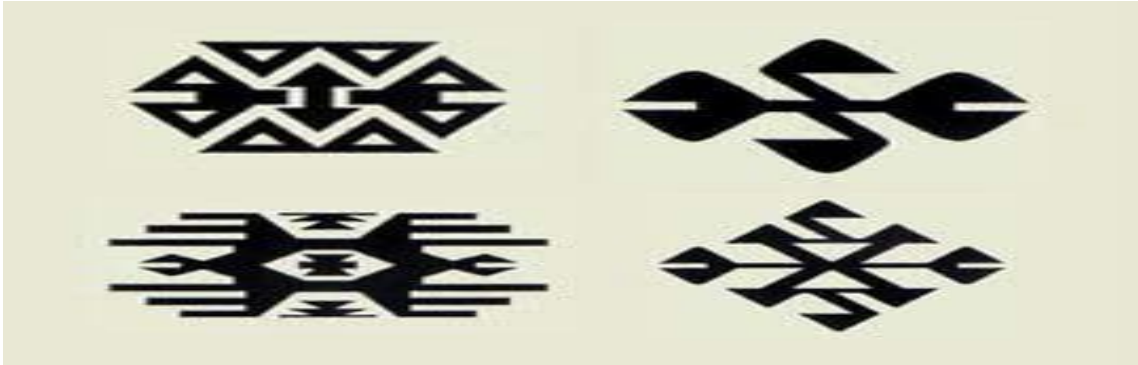
Motif 8. Hayat Ağacı

9.Koç Boynuzu: Tarihten günümüze kadar ortak anlamlarda kullanılan koçboynuzu; güç, bereket, kuvvet olarak sembolleşmiştir. Aynı zamanda güçlü hayvan kültürünün izini de taşır (Ergen,2010). Türkler koyunların yününden keçeler yapmışlar ve koçbaşlarını da keçelerine, kilimlerine–halılarına vb. damga olarak işlenmişlerdir (Aksoy, 2001: 66) Koç boynuzu Anadolu kültüründe, ana tanrıçadan sonra ya da ana tanrıçayla birlikte kullanılan bir motif olmuştur (Erbek, 2002:30).

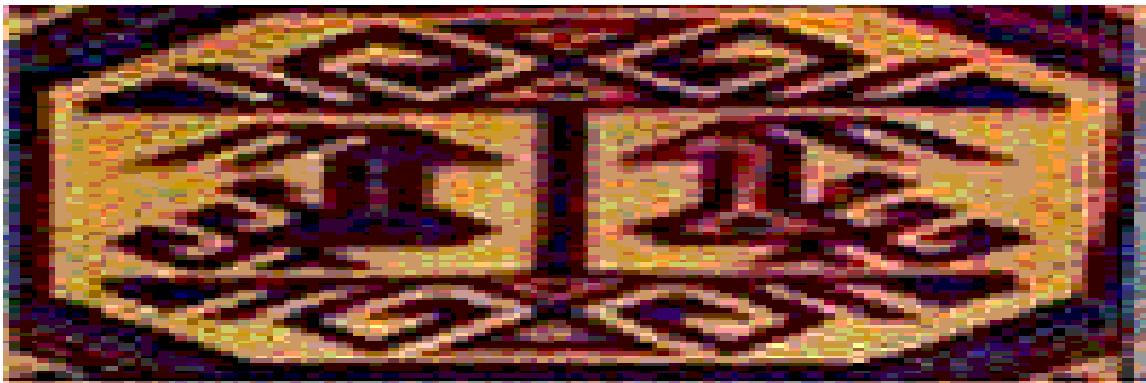
Motif 9. Koç Boynuzu

10. Kurt İzi: Anadolu'da geçimini hayvancılıkla sağlayan halkın sürülerine saldırdıkları için kurtlar, korkulan hayvanlardır. Korkulan şeyden kaçmak değil, korkulan şeyin üzerine gitmek psikolojisiyle hareket eden Anadolu halkı, hayvandan bir parçayı yanlarında taşıma yoluna gitmişlerdir. Bu mantığın uzantısı olarak dokumalarında kurt izi ve kurtağzı motiflerini kullanmışlardır (Erbek, 2002:158).

Motif 10. Kurt İzi

11. Kuş: Anadolu sembollerinde kuşun önemli bir yeri vardır. Onun kadar çeşitlilik arz eden sembol neredeyse yoktur denilebilir. Kuş; mutluluk, sevinç, ölen kişinin ruhu, kadınla özdeşleşmiş, gök tanrılarının yönetiminde kutsal bir hayvandır (Erbek, 2002:190).

Motif 11. Kuş

12. Damga İm: Türkler tarih boyunca aile, oba, oymak, boy, devlet gibi kavramları ifade etmek için belirli figürleri (damga=im) kullanmışlardır. İm/damgalar o kişinin, o toplumun varoluşunun simgesidir. Bu uygulama, hem soy ve aile adının sürdürülmesini, hem de aileye ait değerli eşyaların yitirilmemesini sağlamaktadır. Hatta üretilen her dokumanın, her araç gerecin hangi toplumun kültürü olduğunun gelecek nesiller tarafından bilinmesini sağlamıştır (Erbek, 2002:180).

Motif 12. Damga İm

13. Pıtrak: Anadolu'da yetişen ve dikenli bir bitki olan pıtrak dikenlerinden ötürü göz değmesi ve nazarlardan korunma amaçlı kullanılmaktadır. Ayrıca bereketi de sembolize eder. "Pıtrak gibi" deyimini ağaçlardaki meyve bolluğunu ifade etmektedir. Bu yüzden de un çuvallarında, tandır örtülerinde pişmiş toprak kapların üzerinde kullanılmıştır (Erbek, 2002:188).

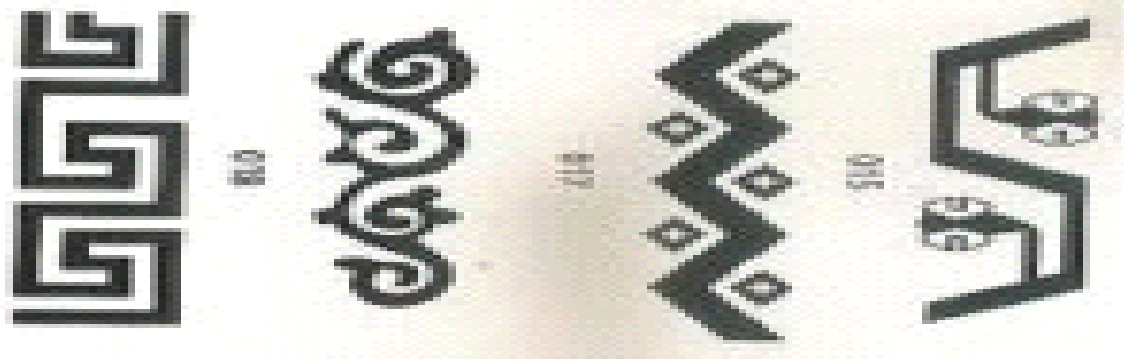
Motif 13. Pıtrak

14. Saç Bağı: Saç bağı olarak literatürde yer alan motifler Anadolu'da genç kızların evlenme isteğini vurgularken gelenek ve göreneklerin bir devamı olarak ortaya çıkmıştır. Doğum ve çoğalmayı da sembolize eder (Erbek, 2002: 66).

Motif 14. Saç Bağı

15. Su: Türkler suya önemli anlamlar yüklemişlerdir. Bereket ve kuvvet kaynağının yanında kahredici ve koruyucu gibi anlamlar bunlardan birkaçıdır. Ayrıca su eski ve kutsal bir varlıktı. Altay mitolojisine göre; hiçbir şey yaratılmadan önce yalnızca Talay denilen büyük su vardı (Uraz, 1967:132). Su yaşamı simgeleyen motifler kategorisindedir. Suyolu simgesi motifini Ege'deki mendereslerin kıvrımından alır (Meandros-Meander) (Erbek, 2002:102). Anadolu'da su; akıp giden, her şeyi silen, örten ya da yeniden yaratan yapısıyla hayat, temizlik, üreme ve bereketin aynı zamanda da sonsuzluğun ve devamlılığın bir sembolü olmuştur. Dokumalarda da özellikle bordürlerde yer alan kenar suları; soyut, geometrik ve devam eden yönleriyle cennet ve ölümden sonra yaşam inancını simgeler (Ergen, 2010).

Motif 15. Su

16. Yıldız: Pazırık kurganındaki halıdan başlayan dokuma serüveninin en parlak motiflerinden biri yıldız motifidir. Anadolu'dan Batı'ya doğru yaygınlaşmış Gördes düğümü denilen Türk halı düğüm tekniğinde yıldız motiflerine sıklıkla yer verilmiştir. Anadolu Selçuklularına ait Konya'daki Alaaddin Camii'ndeki sekiz halı çeşitli müzelerde sergilenmektedir. Bu halılardan birinde mavi zemin üzerine kırmızı renkle yapılmış sekiz köşeli yıldız bulunmaktadır. Ayrıca 13. yüzyıl Selçuklu halılarında da sıklıkla yıldız motifi kullanılmıştır (Erbek, 2002: 86-88-90).

Motif 16. Yıldız

TÜRK KÜLTÜR TARİHİNİN SEMBOLİK DİLİ PAZIRIK

1. Pazırık Halısının Tarihi ve Hangi Ulusa Ait Olduğu Sorunu

Altay Dağları'nın Pazırık Vadisi'nde, Rus arkeoloğu Sergei Rudenko'nun 1949 yılında bir Hun kurganında bulunduğu, bulunduğu vadinin adıyla anılan "Pazırık Halısı"nın hikayesi 2200 ile 2500 yıl öncesine dayanıyor. Günümüzde Saint Petersburg'daki Eremitage Müzesi'nde sergilenmektedir. Doğu bilimci, etnolog, halk bilimci ve sanat tarihçisi ve onlara dayanan yine Batılı pek çok eleştirmen, sanat ve halı kitabı yazarı; bu halının kökenini eski Medler ve Perslere yani İrani kavimlere bağlamaktadır. Kimileri de halının kökenini Yukarı Mezopotamya kültürüyle ilişkilendirir. Son yıllarda ise Urartu dönemindeki Ermenilere dayandıranlar vardır (Tekçe, 1998: 314).

Rudenko Türklüğün beşiği Doğu Altaylar'daki (3500 m.) Pazırık'ta donmuş kurganlardan çıkan eşyalar arasında bulunduğu halı ve keçeleri İran'a malederek M.Ö. beşinci yüzyıla tarihlendirmiştir (Kırzioğlu, 1998: 138). Bu halının günümüzde İç Asya'da yaşayan Türkmen dokumacılığının çıkış noktalarından biri olduğu, çoğu araştırmacı tarafından kabul edilen bir husustur. Pazırık'ın çıkış yeri olan Altaylar geçmişten bu güne Türkler tarafından kullanılan yerleşim yerleridir. Ancak Pazırık halısını bulan Rus arkeolog Rudenko gibi bazı Rus arkeolog ve sanat tarihçileri de Pazırık halısının İran halısı olduğu konusunda yazılar yazmışlardır. Hatta o coğrafyada eskiden ve günümüzde Türklerin yaşamış olduklarından hiç bahsetmemişlerdir. Oysa milattan önce III. asırdaki Çin vakanüvislerine göre Pazırık ve çevresinde Hunlar bulunuyorlardı... Pazırık höyüğünün doğusunda Ürenha Türklerinden Uygur Ondar veya Ondar Uygur Oymağı halen orada bulunmaktadır. Pazırık'ta açılan mezardaki defin, ayin ve merasimlerini gösteren bütün eserler ancak Türklerin törenlerine ait anane ve adetleriyle izah olunmaktadır. Pazırık'ta çıkarılan bütün eserler Türklerin Orta Asya ve Altay Dağları muhitindeki kültürün ürünleridir (Aksoy, 2001: 66-67). İslamiyet öncesi Türkler hakkındaki çoğu bilgiler Çin kaynaklarından edinildiğinden bu gibi bilgiler üzerinde önemle durulmalıdır.

Pazırık yaylası Balıklı Göl yakınlarında Yan Ulagan ırmağı kıyısındadır. Buradaki kurganların beşincisinde çıkarılan ve dünyanın bilinen ilk halısı olarak kabul edilen halı üzerindeki pars damgasıyla at, eyer ve pantolonlu süvari resimleri günümüze kadar bozulmadan kalabilmiştir. Dolayısıyla bir tek eyer ile atlı süvarilerinin giyinişleri dahi, Pazırık halısının Türk kültürüyle ilgili olduğunu ispatlama açısından önemli ipuçları vermektedir (Aksoy, 2001: 67).

Pazırık halısının Türkistan'da dokunduğuna dair diğer hususlar da şu şekildedir:

- Dördüncü bordürde birbirini takip ederek otlayan sığır figürleri İç Asya faunasında yaşayan bir geyik cinsidir (*Alces machlis*). Geyiğin bu cinsine ne İran Coğrafyasında ne de Ön Asya coğrafyasında rastlanır.
- Geyiklerin gövdelerine, Altay kurganlarında çıkan bulgularda gün yüzüne çıktığı gibi noktalar, virgüller ve at nalı sembolleri bulunmaktadır. Bu semboller aynı kurgandan çıkan diğer eserler üzerinde de görülebilir.
- İkinci bordürdeki atlıların üzerindeki eyerli örtülerde sarkıntılı süsler kullanma alışkanlığı, günümüzde İç Asya'da birçok Türkmen topluluklarında da görülür (Diyarbakirli, 1972: 40).

2. Pazırık Halısının Motifleri:

Türklerde Keçeciliğin çok ileri bir düzeyde bulunduğunu Pazırık kurganlarında ortaya çıkan ve günümüze kadar gelebilen örneklerden anlıyoruz. Bu keçeler üzerinde özellikle insan ve hayvan figürlerinin bulunması, hayvanların mücadele halindeyken tasvir edilmesi büyük bir sanat ustalığına işaret etmektedir. İşlenen hayvan figürleri Türk mitolojisinde tılsımlı kabul edilen aslan, grifon, kartal, geyik gibi hayvanlardır. Bazen tek başına işlenen figürlerin birçoğunda kartal-geyik, aslan-geyik mücadeleleri görünür. Bu mücadelelerde iyiliğin kötülükle mücadelesi, Türklerle düşmanlarının kavgası sembolize edilmektedir. Bu figürler Orta Asya Türk mitolojisinde de aynı anlamları ifade etmektedir. Keçeler üzerindeki bu mücadele sahneleri daha sonra, Anadolu'da, Selçuklu ve Beylikler dönemi halı ve düz dokuma yaygılarında da kullanılmıştır, Orta Asya'dan Anadolu'ya kadar süregelen bir geleneği devam ettirmiştir (Deniz, 2005: 79).

1,90 x 2,00 m. boyutundaki bu halı, ikisi geniş, üçü dar, beş bordürle çevrilmiştir. İç ve dış bordürde kanatları kabarmış iki boynuzlu grifonlarla süslenmiştir. Bunlar İç bordürde kırk iki, dış bordürde seksen bir tanedir. Dıştan içe ikinci ve geniş bordürde yirmi sekiz adet kuyruğu bağlı ve başında sorguç bulunan atlar sıralanmıştır. Atların on dördünde süvariler, atın üzerinde; sığın soyundan geyikler, atların tam tersi yönünden sıralanmıştır. Ortadaki dar bordür çiçek motifleriyle süslenmiştir. Halıda kırmızı renkli zemin, eşit ölçülerde 4 x 6 şeklinde yirmi dört kareye bölünmüştür (Jetmar, 1965:117-121; Akt: Kırzioğlu, 1995: 17). Pazırık Halısı'ndaki yirmi dört kare tarih boyunca Türk topluluklarının halılarda ana düzenin çıkış noktası olmuştur. Pazırık Halısı'nın zeminini süsleyen karelerin, sekizgen biçimine dönüştürülmesi için karenin kenarlarını güdük yapmak yeterlidir. Halı zemininde karelerin içleri, çapraz çiçek ve yapraklardan oluşan "Hun Gülü (Kara Göl) motifleriyle süslenmiştir (Kırzioğlu, 1995: 17). Bu motif eski Türkmen halılarında rastlanan "Sekizgen Türkmen Gülü" motiflerinin erken örneklerinin ilk çıktığı yerdir. Pazırık Kurganı'nda renklerini hala koruyan keçe halılarında yaygın bir şekilde dağ

tekesi motifi daha sonraki yıllarda Türk halıcılığın motifleri arasında olmuştur. Ayrıca aynı kurganda bulunan at koşumlarını üzerinde de aynı motifler görülmektedir (Erbek, 2002: 30). Halıdaki at ve insan motifinde, atların bazılarında binilmiş, bazıları da sürülüyor. Yeleleri kesik, kuyrukları da topuz biçiminde bağlanmış bu atlar; Hun atlarında kullanıldığı gibi Mezopotamya'dan Uzak Doğu'ya kadar olan uygarlıklarda da kullanılmıştır. Orta Asya göçebelerinin metal işlerinde ve Hun-Çin savaşlarını yansıtan Çin taş kabartmalarında olduğu kadar Kök-Türklerin İç Asya'daki kaya resimlerinde de görülür. Halıyı süsleyen geyikler de, Orta Asya sanatında çok rastlanılan motiflerdendir. Ordos bölgesinde bulunmuş Hun kemer tokalarında da sıkça görülür. Eski Türklerin önemli "Sığın geyik" söylentilerinden kaynaklandığı düşünülmektedir (Tekçe, 2009: 115-123). Genel görünüş itibarıyla hemen hemen aynı çizimdeki geyik motifi eski Hun yurtlarından Moğolistan'ın Yaman Us vadisindeki 400 kadar kaya resimlerinde de görülmektedir. Geyik Hun sanatının baş motiflerinden biridir (Tekçe, 1998: 316).

Halının bordüründe işlenmiş olan kuyruğu bağlı at figürleri bu dokumanın Türklere ait olduğunu gösteren delillerden bir başkasıdır. Çünkü; binek atının kuyruğunu bağlama ve örme, töre olarak yüzyıllar boyu Türk toplumlarında görülmüş ve günümüze kadar gelmiştir (Kırzioğlu, 1998: 139). Med, Pers ve Yukarı Mezopotamya'nın süsleme sanatlarında rastlanılmayan bu bağlı kuyruk, İskitlerden itibaren Türk kavimlerine özgü bir özelliktir. Bin yıldan fazla bir zaman sonra Sultan Alp Arslan da Malazgirt Meydan Savaşı'na girerken atının kuyruğunu bağlamış ve askerlerinin de öyle yapmasını istemiştir. Bu savaştan iki yüz yıl kadar sonra Konya'nın Karatay Müzesi'nde sergilenen, Anadolu Selçuklularına ait bir taş kabartmasındaki atın kuyruğu da bağlıdır (Tekçe, 1998: 316). Pazırık Halısı ve keçesindeki bu kuyruğu bağlı ve örgülü at figürleri, Milli Türk töresini ortaya koymaktadır (Kırzioğlu, 1998: 146).

Halının dış ana bordüründeki 28 at soldan sağa; iç ikinci bordürdeki 24 geyik de sağdan sola doğru sıralanması ve motif dizilerini altlı üstlü birbirlerine ters yönde yerleştirmek İskit sanatına özgü bir durumdur. Bu özellik Med, Pers, Urartu, Yukarı Mezopotamya ve Ermeni sanatlarında görülmeyen motiflerdir. Rudenko bazı makalelerinde bu ters yönlü sıralamanın İskit yöntemi olduğundan bahseder. Ayrıca ilk Türk göçebe budunlarının örgütlü yapısı 24 boy ve kumandana dayanmış ve Hunlar gibi Kök-Türklerde de kut alınmış 28 aşamalı devlet düzenini oluşturur. Bu bağlamda Pazırık Halısı'ndaki 24 ve 28 sayıları Türklerin devlet yapılandırmasından geldiği ve Türk kültürü açısından önemli olduğu görülmektedir (Tekçe, 1998: 317).

Halının atlı bordürünün sol üst köşesinde yer alan tekerlek motifi hayatın bütünlüğünü, öldükten sonra hayatın devamını ifade eder. Ölülerin de kabristana tabut yerine halı ve kilimlere sarılı olarak götürülmesi Türklerin yaşayış tarzında vardır. Bugün hala Anadolu'nun bazı yörelerinde ölüler bu şekilde taşınmaktadır (Niğde, Kaz Dağları'ndaki Türkmenler ve Kayseri'nin Sarioğlan Kasabası Kale Köyü'nde ölüler mezarın içine halıyla gömülmektedir) (Karamağaralı, 1998: 175).

Motif 17. Pazırık Halısı (a)

Motif 18. Pazırık Halısı (b)

Motif 19. Pazırık Halısı(c)

Motif 20. Pazırık Halısı(d)

Araştırmanın Amacı

Kilim ve halı sanatı diğer el sanatı dallarında olduğu gibi tarihe tanıklık etmiş ve kültürümüzün belgesi olarak günümüze kadar gelmiştir. Bu makale “El sanatlarımıza sahip çıkmak, geçmişe sahip çıkmak, geleceğe ışık tutmaktır” sözüne katkı sağlamak amacıyla, ortaokul öğrencilerinin Türk kültür tarihi açısından halı ve kilim motiflerinin dili hakkındaki görüşlerini incelemektedir. Kilim ve halıların bir sembolik dili, her ilmeğine yüklenen bir anlamı vardır. Bozkır kültürünü günümüze getiren sanat değerlerini böyle çalışmalarla genç kuşaklara tanıtmak ve geleceğe de taşımak gerekmektedir.

Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına cevap aranmıştır:

1. Ortaokul öğrencilerinin halı ve kilime yönelik görüşleri nelerdir?
2. Ortaokul öğrencilerinin halı ve kilim motiflerine yönelik görüşleri nelerdir?
3. Ortaokul öğrencilerinin Pazırık halısına yönelik görüşleri nelerdir?
4. Ortaokul öğrencilerinin Pazırık halısının motiflerine yönelik görüşleri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden görüşme tekniği kullanılmıştır. Araştırmacının, bilgi almak ve verileri toplamak istediği kişilere sorular sorup cevaplar alması ve bunları görüşme formu üzerine işaretlemesi veya yazmasıdır (Yurtsever ve diğerleri, 2013: 100).

Çalışma Grubu

Bu araştırmada genelleme amacı güdülmendiğinden ve araştırma nitel gelenekte olduğundan çalışma grubu kavramı kullanılmıştır. Çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir

örneklem kullanılmıştır. Bu kapsamda çalışma grubunda 97 ortaokul öğrencisi yer almıştır. Araştırmaya 65 yedinci sınıf ve 32 sekizinci sınıf öğrencisi katılmıştır. Amaçlı örnekleme seçiminde araştırmacı, kimleri seçeceğine kendisi karar verir ve araştırmacının amacına en uygun olanları çalışmanın örnekleme alır. Bu örnekleme kota konulmadığı gibi her şey de örnekleme alınamaz (Arslanoğlu, 2016: 91)

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın verileri ikisi görselli olmak üzere dört adet açık uçlu sorunun yer aldığı görüşme formu ile toplanmıştır. Ortaokul öğrencilerine uygulanan görüşme formunda yer alan sorular aşağıdaki gibidir:

- Halı ve kilime yönelik görüşleriniz nedir? Görüşlerinizi kısaca yazınız.
- Görsellerde isimleri verilen halı ve kilim motiflerinin anlamları ne olabilir? Her görsel için görüşlerinizi kısaca yazınız. (Araştırmada, yukarıda açıklamaları ve görsellerine yer verilmiş olan motiflerden; yıldız, göz, bereket ve koçboynuzu olmak üzere 4 motifin anlamları ortaokul öğrencilerine sorulmuştur.)
- Pazırık halısına yönelik görüşleriniz nedir? Görüşlerinizi kısaca yazınız.
- Pazırık halısına ait verilmiş motiflerin anlamları ne olabilir? Görüşlerinizi kısaca yazınız. (Pazırık halısına ait yukarıda da motiflerine yer verilmiş olan üç motif detayı ortaokul öğrencilerine sorulmuştur.)

Görüşmeler, Ankara'daki bir ortaokulun sınıf ortamında gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler yazılı olarak istenmiş ve katılımcıların izni dâhilinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerin ortalama süreleri 20 dakika olmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmada toplanan verilerin analizi, nitel araştırmada kullanılan veri analiz tekniklerinden betimsel analiz tekniği kullanılarak yapılmıştır. Elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenir ve yorumlanır (Yurtsever ve diğerleri, 2013: 73).

BULGULAR

Bu çalışmanın amacı "El sanatlarımıza sahip çıkmak; geçmişe sahip çıkmak, geleceğe ışık tutmaktır" sözüne katkı sağlamak amacıyla ortaokul öğrencilerinin Türk kültür tarihi açısından halı ve kilim motiflerinin dili hakkındaki görüşlerini incelemektir.

Araştırmada, 97 ortaokul öğrencisinin açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formuyla görüşleri alınmıştır. Öğrencilere yöneltilen sorulara verdikleri cevaplardan elde edilen bulgular, öğrencilerin cevaplarından doğrudan alıntı yapılarak sunulmuştur.

Birinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular Ve Yorum

Çalışmanın birinci araştırma sorusunda ortaokul öğrencilerinin “Halı ve kilime yönelik görüşleriniz nedir? Görüşlerinizi kısaca yazınız.” sorusuna verdikleri cevaplar incelenmiştir. Bu sorunun cevabına yönelik analizler Tablo 1’de özetlenmiştir. Katılımcıların bazıları çoklu cevaplama yaptıklarından bulgular kısmında çalışma grubu (n=97) ile verdikleri cevaplar (f=103) birbirinden farklıdır.

Tablo 1. Ortaokul Öğrencilerinin “Halı ve Kilime Yönelik Görüşleriniz Nedir? Görüşlerinizi Kısaca Yazınız.” Sorusuna Vermiş Oldukları Cevaplar

Kategoriler	Yüzde	F
Tarih ve Kültürümüzü Yansıtır	33.9	35
El Sanatı-Süs- Motif	30.5	31
Ev Eşyası	13.5	14
Yorum Yok	8.7	9
İnsan Yaşantı ve Duygularını Yansıtır	6.7	7
Üşümek İçin Korunma	6.7	7
Toplam	100	103

Tablo 1’de görüldüğü gibi, ortaokul öğrencilerinin halı ve kilime yönelik görüşleri tarihi ve kültürü yansıtan (%33,5), el sanatı olduğu (%30,5), ev eşyası olduğu (13,5), insan yaşamını ve duygularını yansıttığı (%6,7), soğuk gibi dış etkilerden koruduğu (6,7) şeklinde halı ve kilimlere ait özellikleri sıralamışlardır. Halı ve kilim konusunda öğrencilerin yanıtlarından bazıları şu şekildedir; “Tarihimizin ve kültürümüzün bir parçasıdır.”, “Halı denildiğinde aklıma ilk olarak yaşananlar geliyor. Çünkü eski dönemlerde insanlar halı şekillerine yaşadıklarını yapıyorlardı.”

İkinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular ve Yorum

Çalışmanın ikinci araştırma sorusunda ortaokul öğrencilerinin “Görsellerde isimleri verilen halı ve kilim motiflerinin anlamları ne olabilir? Her görsel için görüşlerinizi kısaca yazınız.” Bu sorunun cevabına yönelik analizler Tablo 2’de özetlenmiştir. Katılımcıların bazıları çoklu cevaplama yaptıklarından bulgular kısmında çalışma grubu (n=97) ile verdikleri cevaplar (f=152) birbirinden farklıdır.

Tablo 2. Ortaokul Öğrencilerinin “Görsellerde İsimleri Verilen Halı Ve Kilim Motiflerinin Anlamları Ne Olabilir? Her Biri İçin Görüşlerinizi Kısaca Yazınız.” Sorusuna Vermiş Oldukları Cevaplar

Kategoriler	Yüzde	F
Yıldız		
Gökyüzü	15.1	23
Aydınlık/Parlaklık	9.8	15
Uzay	1.9	3
Göz		
Nazar	15.1	23
Sevilen Organ Olması	2.6	4
Bereket		
Bolluk/ Verimlilik	36.1	55
Koç Boynuzu		
Güç	10.5	16
Hayvancılık	7.6	11
Sağlam Devlet, Tarih, İmparatorluk	1.3	2
Sonuç	100	152

Tablo 2’de görüldüğü gibi;

Göz Motifi: Özellikle Anadolu gelenek, görenek ve inanışlarında göz motifi nazara karşı korunmak amacıyla dokunmuştur. Ortaokul öğrencilerinin büyük kısmı motife nazar demeleri doğru olarak yorumladıklarını gösterir.

Koç Boynuzu: Bu motif güç, bereket, kuvvet olarak sembolleşmiştir. Aynı zamanda güçlü hayvan kültürümüzün izini de taşımaktadır. Ortaokul öğrencilerinin görüşlerinin çoğu güç, kuvvet ve hayvancılık yönündedir.

Yıldız Motifi: Bu motif verimliliği simgelemektedir fakat ortaokul öğrencileri verimlilikten hiç bahsetmemişlerdir. Daha çok gökyüzü, parlaklık, uzay yorumlarını yapmışlardır.

Bereket: Doğum, çoğalma ve verimlilik anlamına gelen bereket motifine ortaokul öğrencileri büyük oranda bolluk ve verimlilik yorumu yapmış fakat doğum ve çoğalmadan bahsetmemişlerdir.

Ortaokul öğrencilerinin verdikleri bazı yanıtlar:

Yıldız motifi için: “Bence yıldız motifinin dokunma sebebi geceleri güneş olmayınca aydınlık veren yıldızlar insanların birlik olmasını aydınlatıyor olabilir.”, göz motifi için: “insanların nazarından sakınmak için olabilir.”, bereket motifi için: “İnsanların yaptığı her işte hayır ve bereket olması için yapılmış olabilir.” ve koçboynuzu motifi için: “Burada koçun boynuzunun ne kadar güçlü olduğunu, bu da ailenin daha güçlü ve kuvvetli olmasına işaret eder.” şeklindedir.

Üçüncü Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular ve Yorum

Çalışmanın üçüncü araştırma sorusunda ortaokul öğrencilerinin “Pazırık halısına yönelik görüşleriniz nedir? Kısaca yazınız.” Bu sorunun cevabına yönelik analizler tablo 3’te özetlenmiştir.

Tablo 3. Ortaokul Öğrencilerinin “Pazırık Halısına Yönelik Görüşleriniz Nedir? Kısaca Yazınız.” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Kategoriler	Yüzde	F
Görüş Belirtmeyenler	71.1	69
Değerli Eski Zaman Halısı	12.3	12
Osmanlı Halısı	10.3	10
İlk Halı	4.1	4
Eski Türk Halısı	2.2	2
Toplam	100	97

Ortaokul öğrencilerinin yarısından çoğunun (%71.1) Pazırık Halısı hakkında bilgisinin olmadığı görülmüştür. Görüş belirtenlerinin bazıları Osmanlı halısı olduğunu (%10.3), bazıları değerli eski bir halı (12.3) ve ilk halı (4.1) olduğunu söylerken sadece çok az öğrenci (%2.2) eski Türk halısı olduğunu söylemiştir. Hun halısı olduğuna dair görüş belirten olmamıştır.

Ortaokul öğrencilerinin bu soruya vermiş oldukları bazı yanıtlar şu şekildedir: “Pazırık halısı, eski dönemlerde olayları, yani yaşadıkları olayları anlatmak için eski Türkler tarafından işlenmiş, dokunmuş bir halıdır” ve “Pazırık halısı dünyada ilk dokuma halısıdır.”

Dördüncü Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular ve Yorum

Çalışmanın dördüncü araştırma sorusunda ortaokul öğrencilerinin “Pazırık halısına ait verilmiş motiflerin anlamları ne olabilir? Kısaca yazınız.” Sorusunun cevabına yönelik analizler tablo 4’te özetlenmiştir.

Tablo 4. Ortaokul Öğrencilerinin, “Pazırık Halısına Ait Verilmiş Motiflerin Anlamları Ne Olabilir? Görüşlerinizi Kısaça Yazınız.” Sorusuna Vermiş Oldukları Cevaplar

Kategoriler	Yüzde	F
Savaş	29.7	29
Görüş Belirtmeyenler	22.4	22
Eski Yaşantılar	15.4	15
Hayvancılık	12.3	12
Türk Kültürü ve Ata Yadigarı	7.6	7
Devlet ve Hükümdar	7.6	7
Güzel Desenli	3.0	3
Doğa, insan, Güç	2.0	2
Sonuç	100	97

Ortaokul öğrencilerden görsellere bakarak görsellerin savaşı andırdığına dair ifadeler ilk sıradadır. (%29.7). Görüş belirtmeyenlerin oranı da yüksektir. (%22.4) Eski yaşantıları (%15.4) yansıttığı, hayvancılığı (12.3) ve Türk Kültürü ve ata yadigarı olduğu(%7.6) gibi doğru görüş belirtenlerin de olduğu görülmüştür.

Ortaokul öğrencilerinin bu soruya verdikleri bazı yanıtlar şu şekildedir: “eski dönemlerde hayvancılığın yaygın olduğunu gösteriyor.” ve “görsellerde gördüğümü söylemek gerekirse eskiden yaşanılanlar halıya işlenmiş.”

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin Türk kültür tarihi açısından halı ve kilim motifleri hakkındaki görüşleri incelenmiştir. Çalışmanın birinci araştırma sorusuna yönelik olarak, çalışma grubunda yer alan öğrencilerin halı ve kilime yönelik görüşlerinin, bu motiflerin gerçekteki anlamları ile örtüştüğü görülmüştür. Öğrencilerin görüşleri; “sembolik dil olarak halı-kilim: tarih ve kültürü yansıtan, el sanatı değerinde süs ve motiflerden oluşan, genelde ev eşyası olarak kullanılan, insanların yaşantılarının ve duygularının yansıması olan ve dış etkenlerden korunmak için -genelde soğuktan- dokunan etnografik eserler” şeklinde kategorilerde kümelendiği görülmüştür.

Çalışmanın ikinci araştırma sorusuna yönelik olarak; çalışma grubunda yer alan öğrencilerin halı ve kilim motiflerin anlamlarına yönelik görüşlerinin genelde doğruyu yansıttığı sonucuna ulaşılmıştır. Göz motifini, nazar değmesi olarak; bereket motifini, bolluk ve verimlilik olarak; koçboynuzu motifini, güç-sağlamlık ve hayvancılık kültürü olarak yorumlamaları bu motiflerin gerçek anlamlarıyla birebir örtüşmüştür. Fakat yıldız motifine; gökyüzü, aydınlık, parlaklık ve uzay gibi anlam yüklenmesi motifin gerçek anlamı olan verimlilikle uyum sağlamamıştır.

Çalışmanın üçüncü araştırma sorusuna yönelik olarak; çalışma grubunda yer alan öğrencilerin Pazırık halısına yönelik görüşlerinin yetersiz olduğu görülmüştür. Çok az öğrencinin; eski zaman halısı, ilk halı ve eski Türk halısıdır gibi bilgi verdikleri görülürken bazı öğrencilerin de Osmanlı halısıdır gibi yanlış görüşe sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca Hun halısı olduğuna dair görüş belirten olmamıştır.

Çalışmanın dördüncü araştırma sorusuna yönelik olarak; çalışma grubunda yer alan öğrencilerin Pazırık halısının motiflerinin anlamına yönelik görüşlerinin halının “savaş, hayvancılık, güzel desenli”; at üzerinde veya atın yanında insanların olmasından dolayı” insan-göç” gibi görüş belirttikleri görülmüştür. Görüş belirtmeyenlerin oranının (%22.4) yüksek olduğu ve “devlet-hükümdar” gibi halının gerçek anlamıyla örtüşmeyen görüşlerin olduğu görülmüştür. Ayrıca Pazırık halısı motifleri hakkındaki “eski yaşantılar” ve “Türk kültürü ve ata yadigarı” gibi görüşler belirtmeleri halının gerçek anlamıyla örtüştüğü görülmüştür.

Dil, kültürü geleceğe taşır. Fakat sadece konuşma dili kültürü geleceğe taşımaz. Etnografik eserler ve onların üzerindeki semboller, damgalar, motifler de görsel dildir. Geleceğe sade bir biçimde taşınması durumunda önemli bir kültür aktarıcısı olurlar. Yapılan bu çalışmayla ortaokul öğrencileri halı, kilim ve motifleri konusunda genelde doğru görüş sunarken; dünyanın ilk dokuma halısının Türklere ait olduğu gerçeğinden pek haberdar olmadıkları saptanmıştır. Bu durum öğrencilere Pazırık halısının yeterince tanıtılmadığını göstermiştir. Günümüzde halen Pazırık halısının hangi ulusa ait olduğu tartışmaları devam etmektedir. Dünyanın bu en eski halısı kanıtlara bakılarak Türklere ait olduğu halde bu halıya Fars halısı olduğunu söyleyenler vardır. Buna da bakarak Türk tarih yazıcıları ve sosyo-kültür kavramları hakkında çalışanların, öncelikle halı-kilim gibi etnografik eserleri değerlendirmeleri gerekir. Ders kitapları bilginin geniş kitlelere aktarılmasının en önemli araçlarından biridir. Bu doğrultuda Türklere ait sanat eserlerinin kaynağının tartışılması araştırmaların yetersiz olduğunu göstermektedir. Halı-kilim konusunda da bu tartışmalara sıkça rastlanmaktadır. Bu sanatın yaşatılması, geliştirilmesi, yaygınlaştırılması, kültürel değerlerin belgelenmesi amacıyla bilimsel araştırma ve çalışmalara ağırlık verilmelidir.

Bu konuda farkındalık da önemlidir. Bu farkındalığı oluşturmanın bir yolu da Türk kültürünün tarihin derinliklerinden taşıdığı sosyal içerikli halı-kilim desenlerinin öğrencilere tanıtılmasıdır. Bu anlamda müfredat, İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi Kültür ve Miras öğrenme alanı 6. sınıf İpek Yolunda Türkler ünitesinin 9. kazanımı olan “Orta Asya ilk Türk devletleri ve Türk İslam devletlerinin Türk kültür, sanat ve estetik anlayışına katkılarına kanıtlar gösterir.” Kazanımı gereği halı ve kilim gibi kültürel motiflere Türk kültür tarihi açısından genel bir ifadeyle yer vermektedir. Fakat bu müfredat doğrultusunda hazırlanan ders kitabında Pazırık halısına yönelik bilginin olmadığı görülmüştür (MEB, 2014)

Elde bulunan belge, bulgu ve bilgilerin ışığında beş bin yıllık mazi biçilen Türk dokumacılık sanatının motifleri, aradan geçen bunca sene; kültür ve coğrafya farklılıklarına rağmen günümüze kadar zenginliği ile gelmeyi başarmıştır.

Kısacası "Heybesinin üstüne heybe, koşumun üstüne koşum tanımaz. Keçeyi bile bu kadar güzel ve yerinde, basit bir deriyi bu olgunlukta ve özenli kullanabilmek; bulgur ve tarhana kuruttuğu incecik kilimine masallar söyletebilmek her kültürün harcı değildir. "Türk kültüründe el sanatları konusu ele alınıp ciddi olarak incelenmezse bu gibi sanatlarının çok eski bir geçmişinin olduğu bilinemez ve bu sanatlar geleceğe taşınamaz.

Araştırmanın sonuçları, çalışma grubunda yer alan katılımcıların görüşleri ile sınırlıdır. Daha büyük örneklerle ve farklı veri toplama araçları ile başka çalışmalar yapılması alana katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Arslanoğlu, İ. (2016). *Bilimsel Yöntem ve Teknikleri Ders Notları* (91). Ankara.
- Aksoy, M. (2001). Türk Cumhuriyetlerinde ve Türkiye'de Halı-Kilim ve Mezar Taşlarındaki Mezar Damgalar, Ankara: *Türk Yurdu Dergisi*
- Karamağaralı, B. (1998). "Halı Sanatı Üzerine", *Türk Soylu Halklarının Halı, Kilim ve Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, 27-31 Mayıs, Kayseri. 175-185
- Deniz, B. (2005). Anadolu-Türk Halı Sanatının Kaynakları. *Sanat Tarihi Dergisi*. Nisan, 79-103
- Diyarbakirli, N. (1972). *Hun Sanatı (140)*. İstanbul. Milli Eğitim Basımevi.
- Erbek, M. (2002). *Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri*. Ankara. T.C Kültür Bakanlığı.
- Ergen, B. (2010). *Yozgat Yöresi Kilim, Cicim ve Zili Örneklerinin Renk, Motif ve Kompozisyon Özellikleri*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Genç, R. (1998). "Kaşgarlı Mahmut'a Göre 11. Yüzyılda Türklerde Dokuma ve Yayı İşleri", *Türk Soylu Halklarının Halı, Kilim ve Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, 27-31 Mayıs, Kayseri. 131-135.
- Uraz, M. (1967). *Türk Mitolojisi (132)*. İstanbul: Hüsnütabiat Matbaası.
- Tekçe, F. (1998). "Pazırık Halısı", *Türk Soylu Halklarının Halı, Kilim ve Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, 27-31 Mayıs 1996, Kayseri. 313-320
- Kırzioğlu (Görgünay), N. (1995). *Altay'lardan Tuna Boyuna Türk Dünyası'nda Ortak Motifler Halılar, Benzeri Dokumanlar, Giysiler, Mimari Eserlerde Değişik Eşya ve Paralarda*. Ankara: Türksoy Yayınları
- Kırzioğlu (Görgünay), N. (1998). "Altaylarda Pazırık Kurganı'nda Çıkan Motiflerin Anadolu ve Türk Cumhuriyetleri'nde Yaşayan İzlerinden Bazı Örnekler", *Türk Soylu Halklarının Halı, Kilim ve Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, 27-31 Mayıs, Kayseri. 137-150
- Rosanyi, L. (1971). Türklerde Halıcılık Terimleri ve Halıcılığın Menşei. *Türk Kültürü Dergisi*, Sayı: 103. s: 615
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2014). *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı*
- Yurtsever, M. R., H, Erkul., D. K., Morkoç. (2013). *Örneklerle Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Motif

1:

"[https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=akrep%20motifi&img_url=https%3A%2F%2Fwww.dekoloji.com%2Fwp-content%2Fuploads%2F2015%2F04%2FAkrep-motif.gif&pos=0&rpt=simage"& HYPERLINK](https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=akrep%20motifi&img_url=https%3A%2F%2Fwww.dekoloji.com%2Fwp-content%2Fuploads%2F2015%2F04%2FAkrep-motif.gif&pos=0&rpt=simage)
"[https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=akrep%20motifi&img_url=https%3A%2F%2Fwww.dekoloji.com%2Fwp-content%2Fuploads%2F2015%2F04%2FAkrep-motif.gif&pos=0&rpt=simage"](https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=akrep%20motifi&img_url=https%3A%2F%2Fwww.dekoloji.com%2Fwp-content%2Fuploads%2F2015%2F04%2FAkrep-motif.gif&pos=0&rpt=simage)rpt=simage
2017 adresinden alındı.

- Motif 2: ["https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=a%C5%9Fk%20birle%C5%9Fim%20motifi&img_url=https%3A%2F%2Fwww.kilim.com%2Fimages%2Fcontent%2Fmotifs%2Flove_and_unison_kilim_motifs_thumb.jpg&pos=16&rpt=simage"](https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=a%C5%9Fk%20birle%C5%9Fim%20motifi&img_url=https%3A%2F%2Fwww.kilim.com%2Fimages%2Fcontent%2Fmotifs%2Flove_and_unison_kilim_motifs_thumb.jpg&pos=16&rpt=simage) 2017 adresinden alındı.
- Motif 3: ["https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=bereket%20motifi&img_url=http%3A%2F%2Fwww.siskoosman.com%2Fimages%2Fmotifs%2Fmot_fer.jpg&pos=4&rpt=simage"](https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=bereket%20motifi&img_url=http%3A%2F%2Fwww.siskoosman.com%2Fimages%2Fmotifs%2Fmot_fer.jpg&pos=4&rpt=simage) 2017 adresinden alındı.
- Motif 4: ["https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=%C3%A7engel%20motifi&img_url=https%3A%2F%2Fwww.kilim.com%2Fimages%2Fcontent%2Fmotifs%2Fhook_kilim_motifs_4.gif&pos=14&rpt=simage"](https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=%C3%A7engel%20motifi&img_url=https%3A%2F%2Fwww.kilim.com%2Fimages%2Fcontent%2Fmotifs%2Fhook_kilim_motifs_4.gif&pos=14&rpt=simage) 2017 adresinden alınmıştır.
- Motif 5: ["https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=eli%20belinde%20motifi&img_url=https%3A%2F%2Fuqust.ark.files.wordpress.com%2F2011%2F05%2Felibelinde-26.jpg&pos=1&rpt=simage"](https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=eli%20belinde%20motifi&img_url=https%3A%2F%2Fuqust.ark.files.wordpress.com%2F2011%2F05%2Felibelinde-26.jpg&pos=1&rpt=simage) 2017 adresinden alındı.
- Motif 6: ["https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=el%20parmak%20tarak%20motifi&img_url=https%3A%2F%2Fwww.kilim.com%2Fimages%2Fcontent%2Fmotifs%2Fhand_finger_comb_kilim_motifs_1.gif&pos=19&rpt=simage"](https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=el%20parmak%20tarak%20motifi&img_url=https%3A%2F%2Fwww.kilim.com%2Fimages%2Fcontent%2Fmotifs%2Fhand_finger_comb_kilim_motifs_1.gif&pos=19&rpt=simage) 2017 adresinden alındı.
- Motif 7: ["https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=g%C3%B6z%20motifi&img_url=https%3A%2F%2Fs-media-cache-ak0.pinimg.com%2F564x%2F12%2F0d%2Fd%2F120dd271daa15d1dab651bca9032d367.jpg&pos=3&rpt=simage"](https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=g%C3%B6z%20motifi&img_url=https%3A%2F%2Fs-media-cache-ak0.pinimg.com%2F564x%2F12%2F0d%2Fd%2F120dd271daa15d1dab651bca9032d367.jpg&pos=3&rpt=simage) 2017 adresinden alındı.
- Motif 8: ["https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=hayat%20a%C4%9Fac%C4%B1%20motifi&img_url=https%3A%2F%2Fs-media-cache-ak0.pinimg.com%2F236x%2F07%2F5e%2Feb%2F075eebadafecb5467090dd7b6d02585e.jpg&pos=8&rpt=simage"](https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=hayat%20a%C4%9Fac%C4%B1%20motifi&img_url=https%3A%2F%2Fs-media-cache-ak0.pinimg.com%2F236x%2F07%2F5e%2Feb%2F075eebadafecb5467090dd7b6d02585e.jpg&pos=8&rpt=simage) 2017 adresinden alındı.
- Motif 9: ["https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=ko%C3%A7%20boynuzu%20motifi&img_url=http%3A%2F%2Fwww.siskoosman.com%2Fimages%2Fmotifs%2Fmot_ram.jpg&pos=3&rpt=simage"](https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=ko%C3%A7%20boynuzu%20motifi&img_url=http%3A%2F%2Fwww.siskoosman.com%2Fimages%2Fmotifs%2Fmot_ram.jpg&pos=3&rpt=simage) 2017 adresinden alındı.
- Motif 10: ["https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=kurt%20izi%20motifi&img_url=https%3A%2F%2Fwww.kilim.com%2Fimages%2Fcontent%2Fmotifs%2Fwolfs_mouth_kilim_motifs_thumb.jpg&pos=3&rpt=simage"](https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=kurt%20izi%20motifi&img_url=https%3A%2F%2Fwww.kilim.com%2Fimages%2Fcontent%2Fmotifs%2Fwolfs_mouth_kilim_motifs_thumb.jpg&pos=3&rpt=simage) 2017 adresinden alınmıştır.

- Motif 11:
"https://yandex.com.tr/gorsel/search?p=1&text=ku%C5%9F%20motifi&img_url=http%3A%2F%2Fwww.britishmuseum.org%2Fcollectionimages%2FAN00872%2FAN00872062_001_l.jpg&pos=57&rpt=simage" rpt=simage 2017 adresinden alınmıştır.
- Motif 13:
"https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=p%C4%B1trak%20im%20motifi&img_url=http%3A%2F%2Fimg.webme.com%2Fpic%2Fs%2Fsevgibilal%2Fimg154c.jpg&pos=3&rpt=simage" rpt=simage 2017 adresinden alınmıştır.
- Motif 14:
"https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=sa%C3%A7%20ba%C4%9F%C4%B1%20motifi&img_url=http%3A%2F%2Fi1.wp.com%2Ffanadolurkmenleri.com%2Fwp-content%2Fuploads%2F2016%2F02%2Fmotifler_sac_bagi.jpg%3Fresize%3D665%252C120&pos=0&rpt=simage" rpt=simage 2017 adresinden alınmıştır.
- Motif 15:
"https://yandex.com.tr/gorsel/search?p=2&text=su%20motifi&img_url=https%3A%2F%2Fevhayat.com%2Fwp-content%2Fuploads%2F2015%2F07%2Fsu-yolu-motifi-150x95.jpg&pos=61&rpt=simage" rpt=simage 2017 adresinden alınmıştır.
- Motif 16:
"https://yandex.com.tr/gorsel/search?p=4&text=y%C4%B1ld%C4%B1z%20kilim%20motifi&img_url=https%3A%2F%2Fupload.wikimedia.org%2Fwikipedia%2Fcommons%2Fthumb%2F7%2F70%2FTurkish_carpet.jpg%2F700px-Turkish_carpet.jpg&pos=123&rpt=simage&lr=11503"lr=11503 2017 adresinden alınmıştır.
- Motif 17:
"https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=paz%C4%B1r%C4%B1k%20hal%C4%B1s%C4%B1&img_url=https%3A%2F%2Farhivurokov.ru%2Fvideouroki%2Fhtml%2F2014%2F05%2F14%2F98681813%2Fimg5.jpg&pos=1&rpt=simage" rpt=simage 2017 adresinden alınmıştır.
- Motif 18:
"https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=paz%C4%B1r%C4%B1k%20hal%C4%B1s%C4%B1&img_url=https%3A%2F%2Fdepts.washington.edu%2Fsilkroad%2Fmuseums%2Fshm%2Fshm06222_th.jpg&pos=18&rpt=simage" rpt=simage 2017 adresinden alınmıştır.
- Motif 19:
"https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=paz%C4%B1r%C4%B1k%20hal%C4%B1s%C4%B1&img_url=https%3A%2F%2Fs-media-cache-ak0.pinimg.com%2F236x%2Fc1%2F32%2F43%2Fc1324393d6bf0fe636089b3a43d471de.jpg&pos=7&rpt=simage" rpt=simage 2017 adresinden alınmıştır.
- Motif 20:
"https://yandex.com.tr/gorsel/search?text=paz%C4%B1r%C4%B1k%20hal%C4%B1s%C4%B1&img_url="

<https%3A%2F%2Fxn--b1apmj9c.xn--p1ai%2Fblog%2Fwp-content%2Fuploads%2F2015%2F07%2Fkak-pravilno-sobrat-informaciyu-o-svoem-kovre-foto-5.jpg&pos=9&rpt=simage> 2017
adresinden alınmıştır.